

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

NAKLADATELSKÝ PROGRAM DANIELA ADAMA Z VELESLAVÍNA A JEHO
(NE)REALIZACE VE VELESLAVÍNSKÉ TISKÁRNĚ

Vedoucí práce: Mgr. Marie Škarpová, Ph.D.

Autor práce: Jana Pozlerová

Studijní obor: Historie – Bohemistika

Ročník: 4.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 4. května 2015

.....

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Marii Škarpové, Ph.D. za její rady, připomínky a trpělivost.

Anotace

Práce se zabývá nakladatelským programem Daniela Adama z Veleslavína, jak ho zformuloval v předmluvách a dedikacích svých tisků. Následně srovnáme, nakolik tento ideál Veleslavín skutečně realizoval ve vydavatelské činnosti (dle soupisu produkce veleslavínské tiskárny in Bohatcová 2005). Cílem práce též bude podrobit kritické revizi interpretaci Daniela Adama z Veleslavína jako stěžejního představitele tzv. popularizované fáze národního humanismu (viz Kopecký 1962).

Klíčová slova

Humanismus; knihtisk; pražský tiskař; předmluva; dedikace; nakladatelský program; Daniel Adam z Veleslavína.

Annotation

The thesis will look into the publishing program of Daniel Adam of Veleslavin as formulated in introductions and dedications of his printings. Then we will compare it with the realization in his publishing activity (to the list of production of veleslavin printer in Bohatcová 2005). The target of this thesis will also be a critical inspection of the interpretation of Daniel Adam of Veleslavin as the main representative of popularised phase of the national humanism (see Kopecký 1962).

Key words

Humanism; book printing; prague printer; introduction; dedication; publishing program; Daniel Adam of Veleslavin.

Obsah

Úvod.....	7
1 Humanismus	9
1.2 Pojetí humanismu Milana Kopeckého.....	9
1.3 Pojetí humanismu Eduarda Petrů	10
1.4 Pojetí humanismu Lucie Storchové.....	11
2 Úvodní paratextové části knihy	13
2.1 Předmluva.....	13
2.2 Dedikace	13
3 Knihtisk.....	15
4 Jiří starší Melantrich z Aventinu.....	18
5 Daniel Adam z Veleslavína	20
5.1 Život Daniela Adama z Veleslavína.....	20
5.2 Družina Daniela Adama z Veleslavína.....	22
5.3 Daniel Adam z Veleslavína – tiskař	22
5.4 Nakladatelský program.....	25
6 Veleslavín spisovatel	26
6.1 Kalendář historický	26
6.2 Předmluvy a dedikace.....	28
6.3 Tematika předmluv.....	29
6.3.1 Produkce let 1578 – 1584.....	29
6.3.2 Produkce let 1585 – 1589.....	31
6.3.3 Produkce let 1590 – 1594.....	36
6.3.4 Produkce let 1595 – 1599.....	40
6.3.5 Shrnutí analýzy.....	42
Závěr	45
Seznam použité literatury a zdrojů	47
Příloha.....	49

Úvod

Daniel Adam z Veleslavína byl český tiskař, nakladatel, spisovatel, lexikograf, historik, překladatel, organizátor literární činnosti, vysokoškolský pedagog a jeden z nejvýznamnějších humanistů v Čechách.

V současnosti je některými literárními historiky Daniel Adam považován za velmi důležitou osobu své doby; především Milan Kopecký ve své monografii tomuto pražskému tiskaři připisuje mnoho zásluh a představuje ho jako vůdčího muže popularizované fáze humanismu, jak nazývá období let 1570-1620.¹ Jedním z cílů této práce bude právě toto pojetí podrobit kritice.

Nejprve nás zajímalo, jaké informace poskytují média společnosti o Danielu Adamovi z Veleslavína. Pořad České televize *Dvaasedmdesát jmen české historie*² představuje Veleslavína jako charismatického šířitele humanismu, jehož tisky byly určeny především pro „prostý“ lid neznalý cizích jazyků. Danielu Adamovi se přisuzují tisky kronik, slovníků, náboženských, naučných, moralistních a politických knih a uvádí se i mnohé tituly, podle autorů pořadu asi nejdůležitější, např.: *Kroniky dvě o založení země české*, *Kronika mozkevská*, *Kronika turecká*, *Herbář*, *Knížky svatého Augustýna*, *Politia historica* a další. Oproti tomuto pořadu *Průvodce po dějinách české literatury z Veleslavínem* vydaných děl zmiňuje pouze *Kalendář historický*, obecně politické spisy, kroniky a „ještě několik slovníků.“³ Stejný soupis uvádí i Arne Novák ve svých *Přehledných dějinách literatury české*.⁴ Ještě méně toho o tiskaři najdeme v knize *Česká literatura od počátků k dnešku*, kde Jan Lehár Veleslavínovi jmenovitě připisuje pouze *Kalendář* a *slovníky*.⁵ Podle toho bychom mohli soudit, že dnešní společnost zná Daniela Adama z Veleslavína hlavně jako tiskaře historických a právnických děl a slovníků.

---

¹ Milan KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha 1962.

² *Dvaasedmdesát jmen české historie*, díl 23: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/208572232200023-daniel-adam-z-veleslavina/> [cit. 9. 4. 2015]

³ Josef HRABÁK – Dušan JEŘÁBEK – Zdeňka TICHÁ, *Průvodce po dějinách české literatury*, Praha 1984, s. 115-116.

⁴ Arne NOVÁK, Jan Václav NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české*, Brno 1995, s. 115-116.

⁵ Jan LEHÁR – Alexandr STICH – Jaroslava JANÁČKOVÁ – Jiří HOLÝ, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 1999, s. 116-117.

V této bakalářské práci budeme pracovat především s monografií Daniel Adam z Veleslavína⁶ od Milana Kopeckého a spisem *Obecné dobré podle Melantricha a Veleslavínů*⁷ od Mirjam Bohatcové, která ve své knize editovala všechny Veleslavínovy předmluvy a dedikace. Skrze tyto knihy a tiskařovy předmluvy se pokusíme odhalit o Veleslavínově osobě více, než je možné se dočíst ve výše jmenovaných publikacích. Co bylo jeho cílem a jestli mu šlo především o český jazyk, jak píše Milan Kopecký.⁸

Teoretická část práce má kompilativní charakter. Nejprve se zabýváme pojmy souvisejícími s Veleslavínem, tj. pojmy humanismus a jeho periodizace, předmluva, dedikace a knihtisk. Jedna kapitola je věnována Veleslavínovu tchánovi Jiřímu staršímu Melantrichovi z Aventýna, od Melantricha se Daniel Adam naučil tiskařskému řemeslu a po jeho smrti a dědických sporech s pozůstalými dostal do svého vlastnictví právě jeho tiskárnu. Následuje Veleslavínův životopis a stručný náhled do soupisu jeho tiskařské produkce.⁹

V analytické části se zaměříme na literární produkci pražského tiskaře. Dílo z jeho pera vyšlo jen jedno, *Kalendář historický*. Kromě této dvoudílné knihy psal Veleslavín k některým ze svých tisků předmluvy a dedikace, jejichž analýza bude stěžejní částí této práce. Pokusíme se v oněch předmluvách a dedikacích najít zmínky o důvodech, které Veleslavína vedly k vydání díla, a tím zjistit, jak ve svých pracích Daniel Adam formuloval svůj nakladatelský program.

---

⁶ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*.

⁷ Mirjam BOHATCOVÁ, *Obecné dobré podle Melantricha a Veleslavínů*, Praha 2005.

⁸ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 76.

⁹ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 453-456.

1 Humanismus

V této práci se budeme zabývat českým vzdělavcem z období humanismu, proto se nejprve zaměříme na sám pojem humanismus, jak na něj nahlíží Milan Kopecký,¹⁰ Eduard Petrů¹¹ a Lucie Storchová.¹² Také porovnáme jejich návrhy periodizace humanismu, jestli se liší, či shodují.

1.2 Pojetí humanismu Milana Kopeckého

Těžiště vědecké práce literárního historika Milana Kopeckého se nachází ve starší české literatuře, především v období renesance a baroka. V monografii *Český humanismus* námi sledovaným termínem označuje „*takové myšlení a jednání, pro které je člověk osobností s právem na všestranný rozvoj svých sil a schopností a které prosazuje rovnocenné a spravedlivé vztahy mezi lidmi. Různé obsahy a významové rozdíly tohoto termínu od starověku až do naší současnosti mají své historické kořeny. V epoše renesance vyjadřoval humanismus nejčastěji představu o náplni a cíli vzdělání. Ve smyslu slova humanus měla se výchova obírat lidskými záležitostmi a vést k jejich hlubšímu poznání a důkladnému rozvíjení.*“¹³

Původ humanistické kultury v českých zemích Milan Kopecký hledal již ve čtrnáctém století za vlády Karla IV., to zdůvodňuje panovníkovými kontakty a korespondencí s italskými humanisty, spisovatelem Francescem Petrarcou a římským politikem Colou di Rienzo. Konečným mezníkem českého humanismu, se kterým se shodují téměř všichni badatelé, určil Kopecký dvacátá léta sedmnáctého století, porážky českých stavů v bitvě na Bílé hoře.

Počátky českého humanismu, raný humanismus, Kopecký klade do sedmdesátých let patnáctého století (nástup Jagellonců na český trůn) a konec do dvacátých let sedmnáctého století (začíná se prosazovat reformace). Humanistické

---

¹⁰ M. KOPECKÝ, *Český humanismus*, Praha 1988.

¹¹ Ivo HLOBIL, Eduard PETRŮ, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, Praha 1992.

¹² Lucie STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha 2011.

¹³ M. KOPECKÝ, *Český humanismus*, s. 7.

myšlenky do českých zemí teprve pronikají; první humanistická díla jsou psána latinsky a pocházejí především od autorů šlechtického či katolického původu, kteří studovali v Itálii nebo ji alespoň navštívili. Mezi nejvýznamnější zástupce latinsky píšících autorů patří Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic a Jan z Rabštejna. V českém jazyce psané knihy se zabíraly aktuálními českými politickými a společenskými problémy a jejich autory byli často měšťané utrakvistického vyznání.

Následuje období zobecněného humanismu trvající od dvacátých let šestnáctého století do sedmdesátých let šestnáctého století (v roce 1575 nastupuje na český trůn Rudolf II.). Zpočátku zde vznikala jak latinská, tak česká humanistická díla, v polovině šestnáctého století nicméně začíná sílit latinská tvorba. K autorům této doby můžeme zařadit Jana Blahoslava, Tadeáše Hájka z Hájku, Pavla Kyrmezera a Matouše Kolína z Chotěřiny. V roce 1537 Ferdinand I. sice vydává zákaz tisku mimo Prahu a Brno, nařízení bylo ale odvoláno a ve druhé polovině šestnáctého století přichází rozkvět knihtisku v Čechách. V souvislosti s ním musíme zmínit jméno Jana Günthera a Jiřího Melantricha z Aventýna.

Poslední období Kopecký nazývá popularizovaným humanismem končícím ve dvacátých let sedmnáctého století. Česky psaná literatura byla tehdy nejplodnější a vynikajících kvalit. Podle Kopeckého je největší literární osobností v posledním čtvrtletí šestnáctého století Daniel Adam z Veveslavína, knihtiskař (s velmi odpovědným přístupem k nakladatelské práci), překladatel velmi dbající na jazykovou stránku literatury a „popularizátor“ humanistických vědomostí, který se stal reprezentantem své doby.¹⁴ Ve Veveslavínově éře tvořili další významní humanisté, mezi něž řadíme Jana Campana Vodňanského, Mikuláše Dačického z Heslova, Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic, Václava Vratislava z Mitrovic, Václava Budovce z Budova a Karla staršího ze Žerotína. Posledních pět jmenovaných je spojováno také s krizí humanismu. K té neodmyslitelně patří i předexilová literární činnost Jana Amose Komenského.¹⁵

1.3 Pojetí humanismu Eduarda Petru

Humanismem se také zabýval literární historik, editor a bibliograf Eduard Petru.

---

¹⁴ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veveslavína*, s. 83.

¹⁵ Srov. TÝŽ, *Český humanismus*, s. 165-176.

Společně s profesorem dějin umění Ivo Hlobilem vydal knihu *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Český humanismus v pojetí Eduarda Petrů obsahuje šest období. Víceméně můžeme říct, že každé ze tří Kopeckého období (termíny raný humanismus, zobecněný humanismus, popularizovaný humanismus) rozpůlil na dvě části. Do raného humanismu umístil předěl na konec patnáctého a začátek šestnáctého století, do zobecněného humanismu na rok 1547 (stavovský odboj), popularizovaný humanismus rozdělil koncem století šestnáctého, kdy zdůrazňuje pokles české literární tvorby a růst tvorby latinské s protireformačními idejemi. V tom se rozchází s Milanem Kopeckým, který v sedmdesátých letech šestnáctého století vidí hlavně rozvoj česky psané literatury.

Hlobil a Petrů v této knize sledují vývoj literatury společně s výtvarným uměním, a to především na Moravě, i když často porovnávají fakta i nová zjištění o Moravě s těmi známými o Čechách. Například v závěru Eduard Petrů shrnuje svá zjištění poznatkem, že literární vývoj na Moravě procházel jinými fázemi nežli literární vývoj v Čechách – na konci šestnáctého století v Čechách rozvoj humanismu stoupal, na Moravě tomu bylo naopak.¹⁶

1.4 Pojetí humanismu Lucie Storchové

Literární historička Lucie Storchová pracuje s pojmem renesanční humanismus. Ve své knize *Paupertate styloque connecti: utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích předkládá dva významy tohoto termínu. Jsou jimi „první moderní prosazení ideálu plnohodnotného lidství“ a „počátek formování intelektuální veřejnosti spolupracující na základě ideálu rovnosti, který má v nejradikálnějším domyšlení anticipovat zrod moderních západních demokracií.“¹⁷ Ovšem s těmito výkladovými liniemi autorka zcela nesouhlasí, pouze tvrdí, že od tohoto konceptu renesančního humanismu se historiografie odvíjí. Knihu napsala se záměrem analyzovat klasický výkladový model tohoto období („*humanismus = příběhy velkých mužů píšících velká díla*“¹⁸) a podat jiný interpretační rámec humanismu. Především*

---

¹⁶ Srov. I. HLOBIL, E. PETRŮ, *Humanismus*, s. 9-16, 95-96.

¹⁷ L. STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti*, s. 20.

¹⁸ Tamtéž, s. 19.

rozebírá intelektuální komunikace v českých zemích v 16. a 17. století.

Sama Storchová žádnou periodizaci nenavrhla. Jan Martínek, Dana Martínková a Josef Hejnic v pětisvazkové příručce Rukověť humanistického básnictví předložili periodizaci latinského literárního humanismu na českém území, s níž se ztotožňuje asi nejvíce. První fází byla „generace Hasištejnského“ rozšířená především mezi vyššími společenskými vrstvami. V polovině šestnáctého století přichází druhá fáze bez italského vlivu, jehož nositeli byli měšťané. Ve třetí fázi od padesátých let šestnáctého století se stala hlavním iniciátorem latinské literární produkce univerzita.¹⁹

---

¹⁹ Srov. L. STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti*, s. 12-20, 79-84.

2 Úvodní paratextové části knihy

2.1 Předmluva

Daniel Adam z Veleslavína napsal k několika svým tiskům předmluvy. Těmi se také budeme v této práci zabývat, proto se nejdřív zaměříme na samotný pojem předmluva – prolog. Miloslav Šváb prolog označuje jako předmluvu ke slovesnému uměleckému dílu. Autor se v něm obrací ke čtenářům a předává jim své subjektivní sdělení o tom, co považuje v díle nejdůležitější, o okolnostech vzniku díla a často předesílá i vlastní náboženské názory. Měl by dílo obhájit a přiblížit publiku záměry autora. Obsahově i tvarem bývá blízko prologu epilog (doslov, závěr). Ten dílo shrnuje a loučí se se čtenáři. A právě humanističtí učenci věnovali prologům zvýšenou pozornost a považovali je za samostatný žánr.²⁰

Na rozdíl od Švába pojímá Petr Voit pojmy předmluva a prolog poněkud odlišně. V některých beletristických dílech bychom měli vyčlenit prolog, který patří k vlastnímu textu díla a je úvodem k jednotlivým kapitolám. Kdežto předmluva může mít samostatnou formu i obsah ovlivněný aktuálními a společenskými problémy. Je tedy obecným úvodem a má směřovat k co nejširším vrstvám čtenářů. Také předmluva ukazuje charakter díla a to, jakým vrstvám obyvatel je určeno.

První předmluvy zahraničních inkunábulí (prvotisků) pocházejí z Itálie z šedesátých let 15. století od humanistického editora Giovanniho Andreaea de Bussia. V Čechách jsou opatřeny předmluvami všechny prvotisky Biblí i druhé vydání Kroniky trojánské, jednoho z nejstarších dochovaných prvotisků v češtině.²¹

2.2 Dedikace

Dedikace může být součástí předmluv, ty napsané Veleslavínem dedikaci obsahovaly téměř všechny. Dedikaci je vlastní vyšší literární styl, může být veršovaná i prozaická a stejně jako předmluva může přebírat autorský styl pisatele dedikace, nikoli se vázat přímo k dílu, přesto bylo nepsaným pravidlem, že začínala plnou titulaturou

---

²⁰ Miloslav ŠVÁB, *Prology a epilogy v české předhusitské literatuře*, Praha 1966, s. 7-8.

²¹ Srov. Petr VOIT, *Encyklopedie knihy*, Praha 2006, s. 726-727.

dedikanta. Následovala chvála a vypsání důvodů, proč dedikaci píše právě ten dotyčný autor dedikace. Věnování sepisovali většinou tiskaři, nakladatelé nebo překladatelé. Provázel ji všudypřítomná pisatelova pokora a skromnost a byla zakončena autorovým podpisem.²²

---

²² Srov. P. VOIT, *Encyklopedie*, s. 200-201.

3 Knihtisk

Daniel Adam z Veleslavína byl povoláním tiskař, proto se v této kapitole zaměříme na knihtisk, jeho začátky a na chod tiskařské dílny.

Za vynálezce knihtisku, tedy tisku z výšky za pomoci pohyblivých liter,²³ je považován Johannes Gutenberg. Gutenberg se narodil²⁴ mezi roky 1397-1400. Původně byl brusičem drahokamů a zrcadel a zlatníkem, měl tedy blízko ke kovům a ve třicátých letech patnáctého století začal přemýšlet a experimentovat s odléváním kovových liter. O počátcích jeho dílny²⁵ mnoho nevíme, více doložených zpráv o Gutenbergovi máme až od padesátých let patnáctého století. V dnešní době se nachází ve světových knihovnách celkem 36 úplných papírových tisků z Gutenbergovy tiskárny a 12 pergamenových. Na našem území je dnes z Gutenbergovy dílny jen fragment listu z proroka Izaiáše.²⁶

Gutenberg se v roce 1460 usadil ve Štrasburku. Z Německa se knihtisk během několika let rozšířil do Rakouska (1461?), Itálie (1465), Francie (1470), Švýcarska (1468), Španělska (1472), Anglie (1473), Maďarska (1473), Polska (1473), Čech (1476/1468²⁷), Dánska (1482), na Moravu (1486). Do roku 1500 bylo ve více než stu evropských městech přes jedenáct set dílen. Jejich udržování bylo technicky a finančně

---

²³ Přesto už v jedenáctém století tiskli na papír v Číně pomocí písmen z pálené hlíny, nedochoval se ale žádný artefakt.

²⁴ Narodil se pravděpodobně v Mohuči, přestože Češi si místo jeho původu v době humanismu přivlastnili a za místo jeho rodiště určili Kutnou Horu. Tato legenda byla několik set let postupně potvrzována a vyvracena. Němci ovšem tyto hypotézy kategoricky odmítli.

²⁵ Vědci se dodnes přou, co bylo první Gutenbergovo vytištěné dílo, angličtí bibliografové tvrdí, že to byl Almanach auf das Jahr 1448, Němci zase přiřazují prvenství Sibyllenbuchu. Podle Petra Voita ale „všechny zmíněné památky postrádají jak jméno tiskaře, tak dataci a místo tisku, a nadto jsou dnes dochovány jen unikátními fragmenty. Žádné, a to ani nepřímé archivní zprávy o Gutenbergově původcovství nebyly nalezeny.“ (P. VOIT, *Encyklopedie*, s. 326.)

²⁶ Petr Voit jako zajímavost uvádí, že „roku 1978 byly v New Yorku draženy tři papírové exempláře: první za 2,4 milionu dolarů pro University of Texas, druhý za 1,8 milionu dolarů pro Guttenbergovo muzeum v Mohuči a třetí za 2,2 milionu dolarů pro Württembergische Landesbibliothek Stuttgart.“ (P. VOIT, *Encyklopedie*, s. 326.)

²⁷ Rok 1468 se uvádí jako datum vzniku Kroniky trójanské, která je považována za první tisk na našem území. Někteří badatelé se s tímto názorem neshodují a tento rok připisují sepsání rukopisné předlohy a původ samotné kroniky k roku 1476.

náročné, lidé nebyli tolik gramotní, proto bylo hodně dílen zrušeno. Velký vzrůst knihtisku započal v době reformace.

Povolání tiskaře bylo v dané době nestálé a riskantní, závislé na individuálních objednávkách, a pokud nebyla dílna velická, s dobrým zázemím a často spolupracující s jinými, stal se z tiskaře tzv. kočovný tiskař jezdící i s náradím za zakázkami.

Mnoho tiskáren zpočátku chápalo své poslání i jako uměleckou činnost a jejich výtvary byly ojedinělé. Postupně ale řemeslo ztrácelo svoji individualitu a kvantita začala převyšovat kvalitu. Hlavním cílem se tedy stal výdělek, i přesto si tiskaři uchovali relativní svobodu a vlastní uspořádání a nenechali se svázat cechovními pravidly. Až od roku 1731 se museli v některých případech knihtiskaři řídit cechovními artikuly²⁸ císaře Karla VI.

Dělba práce platila i v tiskařské firmě. Hlavní slovo tu měl majitel, univerzitně vzdělaný s titulem bakaláře nebo magistra často s nějakým světským nebo církevním postavením a rozsáhlými vědomostmi o aktuálním dění. A samozřejmě mu nesměly chybět obchodní schopnosti, aby byla dílna schopná vydělávat. Pomáhali mu sazeč,²⁹ ballenmeister,³⁰ pressmeister,³¹ korektor³² a další pomocníci a tovaryši, ilustrátoři a jiní. Knih-tiskařské povolání provozovali převážně muži, přesto můžeme zmínit alespoň dvě ženy-tiskařky. První doloženou tiskařkou v Evropě byla Anna Rügerin z Augsburgu v roce 1484. U nás pak Kunhuta Peypusová Hadová, vdova po pražském tiskaři Janu Hadovi. Také bychom měli uvést, že knihtiskařina byla téměř ve všech případech dědičnou záležitostí a přecházela z otce na syna či zetě.

Přestože bylo rozšíření knihtisku pozvolné, stal se fenoménem a už první humanisté ho označovali za dar boží. Ručně psaná kniha hned nezanikla, ale začala pomalu ustupovat. Písař vytvářel knihu přinejmenším rok, tiskař za kratší dobu pořídil knih několik desítek, někdy i stovek. Znamenalo to samozřejmě pokles ceny knih a jejich větší dostupnost. Také se v dalších desetiletích díky většímu počtu knih začala zvyšovat gramotnost a vzdělanost, v závislosti na tom tedy potřeba dalších knih. V dnešní době odhadujeme, že do roku 1500 bylo v Evropě asi 26 550 tištěných knih

---

²⁸ Cechovní artikuly z roku 1731, tzv. generální cechovní patent pro země Koruny české, se stal obecným vzorem a předobrazem dalších cechovních artikulů.

²⁹ Sazeč připravoval, upravoval, opravoval a vysázel texty určené k vytištění.

³⁰ Ballenmaister nanášel barvy na litery.

³¹ Pressmeister byl zodpovědný za tisk.

³² Korektor má na starosti opravy gramatických, pravopisných či stylistických chyb.

v průměru o třech stech výtisků. Během následujícího století počítáme s více než 210 000 tisků s průměrným nákladem patnáct set výtisků.

Podle Petra Voita působil knihtisk velmi rychle i na vývoj národních jazyků. Sazeči také museli dobře ovládat gramatiku, a díky knihtisku tedy docházelo i k ustálení pravopisu a sjednocování rozdílů mezi územními a nářečními prvky.³³

---

³³ Srov. P. VOIT, *Encyklopedie*, s. 456-464.

4 Jiří starší Melantrich z Aventinu

Život Daniela Adama z Veleslavína, jehož tvorbou se v této práci zabýváme, je úzce spojený s „arcitypografem českým“ Jiřím Melantrichem z Aventinu. Daniel Adam si vzal za ženu Melantrichovu dceru Annu a jako jeho zeť tedy zdědil Melantrichovu slavnou a úspěšnou tiskárnu. Je také pravděpodobné, že díky tchánovi se dal na tuto životní cestu, která ho tolik proslavila. Proto se v krátké kapitole podíváme i na Melantrichův život.

Jiří Melantrich z Aventinu se narodil kolem roku 1511 do rodiny Černých v Rožďalovicích (proto je Melantrich znám také pod jménem Rožďalovický) v severovýchodních Čechách. O jeho životě se dozvídáme poprvé v roce 1534, kdy dosáhl na pražské univerzitě bakalářského vzdělání. Následují studia ve Wittenbergu, kde údajně poslouchal přednášky Philippa Melanchtona,³⁴ na jehož počest si Jiří Černý změnil jméno na Jiří Melantrich.³⁵ Další údaje nacházíme až roku 1547 po vyučení knihtiskařem. V témže roce proběhlo stavovské povstání. A po vítězství Habsburků byl knihtisk Ferdinandem I. zakázán. Jiří Melantrich se ale odboje neúčastnil, proto se tresty jeho osoby netýkaly. V té době spojil svoji pražskou tiskárnu s dílnou Bartoloměje Netolického z Netolic. Takto společně vydali v příštích pěti letech kolem dvaceti tisků. Bylo ale obtížné shánět finance a firma se topila v dluhách. Z těch jim mělo pomoci vydání Bible české, tzv. Bible Melantrichovy zvané též melantriška. Téhož roku Bartoloměj Netolický prodal svoji část tiskárny Melantrichovi a v roce 1553 se po vyřízení formalit stává oficiálním vlastníkem.

Roku 1557 získal Melantrich erb s přídomkem „z Aventinu“. Zapojoval se i do dalších společenských aktivit kromě tiskařiny, byl zvolen do městské rady, provozoval hostinec a vinici. Byl dvakrát ženatý a měl dvě děti. Syn Jiří zemřel jen pět let po otci, a tak po Melantrichovi tiskárnu zdědila dcera Anna Adamová, která si o několik let dříve vzala univerzitního mistra historie Daniela Adama z Veleslavína.

Kolem Melantrichovy tiskárny se sešla skupina spolupracovníků a rádců – Tadeáš Hájek z Hájku, osobní lékař císařů Maxmiliána II. a Rudolfa II., astronom a matematik; Jan starší Hodějovský z Hodějova, český humanista a mecenáš,

---

³⁴ Philipp Melanchton (1497 – 1560) byl učenec, reformační teolog, vysokoškolský pedagog, poradce a přítel Martina Luthera.

³⁵ Melanchthon je pořečtělá forma příjmení Schwarzerdt, čili „černovlásek“, latinsky Melantrichos.

podporoval i latinsky píšící básníky; Tomáš Mitis z Limuz, český humanistický básník a knihtiskař; Sixt z Ottersdorfu, překladatel, politik, právník; Jan Straněnský, český spisovatel; Mikuláš Šúd ze Semanína, český astronom, děkan fakulty svobodných umění pražské univerzity a odpůrce astrologických pověr a předsudků. Patřil sem i italský humanista a lékař Pietr Andrea Mattioli (viz později).

„Melantrichova tiskárna sice nedosahovala kvantitativní úrovně obdobných humanisticky založených firem v zahraničí (Hieronymus Froben st., Hans Lufft, Christian Egenolff, Henri Estienne ml., Johann Feyerabend, Aldo Manuzio ml., Christophe Plantin, Stanisław Scharffenberg), nicméně ve skromných poměrech českého a moravského knihtisku představovala bezkonkurenčně největší a nejlépe vybavený podnik 16. století.“³⁶ Melantrich v ní vydal kolem dvou set knih a použil asi třicet druhů písma, z nichž můžeme zmínit tzv. melantrichovský švabach, který si Jiří sám vytvořil.

Jiří Melantrich z Aventýna zemřel na konci roku 1580 a je pochován v Betlémské kapli. Jeho současníci ho velmi oslavovali, v pozdější době byla Melantrichova osoba popularizována, například žurnalistou a prozaikem Františkem Rachlíkem, který napsal roku 1930 k 350. výročí Melantrichovy smrti juvenilii s názvem Jiří Melantrich Rožďalovický z Aventýnu.³⁷

---

³⁶ P. VOIT, *Encyklopedie*, s. 580.

³⁷ Srov. TAMTÉŽ, s. 578-584.

5 Daniel Adam z Veleslavína

5.1 Život Daniela Adama z Veleslavína

V následující kapitole si představíme život významného českého humanistického tiskaře, překladatele a organizátora literární činnosti Daniela Adama z Veleslavína. Narodil se v Praze roku 1546 mlynáři Štěpánu Adamovi původem z Veleslavína a jeho ženě Regině, která pocházela z Kutné Hory. O Veleslavínově raném životě mnoho nevíme, dá se však předpokládat, že vystudoval městskou školu v Praze a pak pokračoval se studiem na pražské univerzitě. V roce 1568 získal Veleslavín titul bakaláře, o rok později se stal mistrem svobodných umění. Brzy poté se vzdal svého učitelského úřadu tehdejší děkan artistické fakulty Prokop Lupáč z Hlavačova. Daniel Adam tedy nastoupil na uvolněné místo učitele historie a setrval na něm sedm let. Během této doby nemáme důkazy o jeho literární činnosti, ale je pravděpodobné, že se zabýval historií a podnikal přípravy ke svému dílu Kalendář historický. Knihu nechal vydat u typografa a rady Starého Města pražského Jiřího Melantricha z Aventýnu, u něhož se seznámil s Melantrichovou nejstarší dcerou Annou. Zasnoubili se na konci roku 1576 a Daniel Adam se kvůli plánované svatbě musel vzdát profesury na pražské univerzitě. Učitelé se v té době totiž nesměli ženit a měli se soustředit jen na vlastní sebevzdělávání a vzdělávání dalších generací. Pokud si našli partnerku do života, ze školy odešli a nechali místo mladším. Podle Milana Kopeckého ovšem Veleslavín „*profesury zanechal proto, aby jako vydavatel mohl mluvit k publiku mnohem širšímu, než byl okruh univerzitního studentstva.*“³⁸ Vydávat svá díla by ovšem mohl jako univerzitní učitel, proto je jeho odchod pravděpodobnější z důvodu svatby s dcerou Jiřího Melantricha.

Daniel byl vzdělaný, ale prostého původu. Roku 1585 mu byl pro jeho smýšlení a aktivity udělen erb, na němž měl Pegasa stojícího na zadních nohou, nad ním rytířskou přilbici a šesticípu hvězdu mezi rozepjatými křídly, a predikát z Veleslavína podle rodné vesnice jeho otce. Do té doby se sám nazýval Danielem Adamem nebo Danielem Pražským, protože bylo zvykem, že učení přidávali za vlastní jméno název svého rodiště.

---

³⁸ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 83.

Již po zasnubách začal Daniel pomáhat v tiskárně. V roce 1580 zemřel jeho tchán, tiskárnu však Veleslavín zdědil až 1586 po smrti švagra Jiříka Melantricha mladšího. Převzal ji a přetvořil k obrazu svému a snažil se o kulturní povznesení české společnosti až do roku 1599, kdy několik týdnů po smrti své dcery podlehl moru.³⁹

Veškerý majetek zdědila vdova Anna a jejich tři děti, Jiří, Dorota a Samuel. Tiskárna pokračovala ve své činnosti dál pod označením „dědicové Adama Daniela z Veleslavína“ pod vedením vdovy, jejich dětí a „podílníka na hospodářských výsledcích“⁴⁰ Jonaty Bohutského z Hranic. Právě za něho se Anna rozená Melantrichová roku 1605 provdala. Tiskárna vytiskla pod tímto vedením více než sedmdesát výtisků, ale vydala se hlavně cestou komerčního výtisků. Necelý rok po svatbě Anna Bohutská zemřela a do dalšího roku i Jiří a Dorota. Samuel Adam z Veleslavína tak zůstal sám a do dosažení jeho plnoletosti v roce 1612 se o firmu dědiců staral jeho otčím Bohutský, který se nedlouho po ovdovění oženil s vdovou po tiskaři Jiřím Černém z Černého Mostu. Můžeme zde vidět, že tiskaři mezi sebou drželi těsná pouta a nabývali tak další majetek z jejich vlastního řemesla. Bohutský jako poručník Samuela získával z tiskárny asi dvě třetiny příjmů. Samuel sám ještě před svým osmnáctým rokem pod svým jménem vydal dvacet sedm tisků, z nichž nejvýznamnější je cestopis Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic Putování aneb Cesta z království českého do města Benátek. Roku 1612 se Samuel oženil a rok nato připadla tiskárna oficiálně pouze do jeho rukou. Od této doby do roku 1620 vyšlo více než sto dvacet děl podepsaných dědicem Daniela Adama z Veleslavína. Do nakladatelského programu dle Petra Voita Samuel vrátil zábavnou literaturu (v rozporu s tím Milan Kopecký píše, že čeští humanisté „*produkování zábavné literatury považovali za zbytečné plýtvání silami v době, kdy prvořadým úkolem bylo vytváření literatury odborné, která by se jazykově vyrovnala produkci cizojazyčné.*“⁴¹) a tisky související se školstvím. Samuel byl jako celá jeho rodina horlivým evangelíkem a stoupencem Fridricha Falckého a angažoval se v českém stavovském povstání v letech 1618 – 1620 na jeho straně proti Habsburkům. Po porážce stavovského vojska uprchl do Anglie.

---

³⁹ Srov. František ČUPR, *Život M. Daniele Adama z Veleslavína*, in: *M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní*. Díl I., Praha 1853, s. I-XLVIII.

⁴⁰ P. VOIT, *Encyklopedie*, s. 39.

⁴¹ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 80.

Ve své vlasti byl odsouzen k smrti a s prosbou o milost a konverzí ke katolictví se vrátil roku 1680 do Prahy. Kdy zemřel, není známo.

V roce 1621 místodržící Karel z Lichtenštejna nechal Veleslavínskou tiskárnu jako jedinou v českých zemích zkonfiskovat a daroval ji jezuitům z Klementina. Mnohé Veleslavínovy knihy se tak dostaly mezi libri prohibiti (zakázané knihy).

5.2 Družina Daniela Adama z Veleslavína

Veleslavínova tiskárna byla velmi činná a Daniel Adam potřeboval pomoc. Proto kolem sebe shromáždil skupinu spolupracovníků, kteří mu pod jeho vedením pomáhali s překlady nebo radili v odborných oblastech, o nichž Veleslavín sám mnoho nevěděl. Do té skupiny patřil jeho přítel a nejbližší spolupracovník Jan Kocín z Kocinétu (1543 – 1610), český humanista, literát, překladatel a básník, napsal podle latinské předlohy dílo Rozmlouvání o moru a svůj původní spis Abeceda zbožné manželky a rozšafné hospodyně, který vydala Veleslavínova tiskárna; Adam Huber z Riesenpachu (1545 – 1613), literárně činný lékař císaře Rudolfa II., Veleslavínovi pomáhal s vydáním lékařských knih a Matthioliho Herbáře; Václav Plácel z Elbinku (1556 – 1604), písař v Hradci Králové; Matouš Hosius Vysokomýtský (1550 – 1589), český historik; Pavel Kristián z Koldína (1530 – 1589), český právník; Abraham z Gynterrodu (? – 1609), český spisovatel a překladatel; Mikuláš Albert z Kamenka (? – 1617), českobratrský učenec zabývající se židovskou otázkou; Karel starší ze Žerotína (1564 – 1636), moravský šlechtic a politik, napsal dílo Apologie neb obrana ku panu Jiříku z Hodic a zachovala se jeho korespondence.

5.3 Daniel Adam z Veleslavína – tiskař

Daniel Adam z Veleslavína se nepokládal jen za typografa, své povolání považoval za další stupeň svého akademického působení. Jeho tiskařská činnost byla mnohostranná a neustálá, další vlastní díla ale nepsal, omezil se především na překlady. Do Veleslavínovy smrti vydala tiskárna pod jeho vedením sto čtyřicet dva tisků, z toho

šedesát dva latinských a šedesát českých,⁴² další německé a vícejazyčné. Velikou část tisků Daniel Adam sám jazykově upravil a třicet pět z nich opatřil předmluvami nebo dedikacemi. Mirjam Bohatcová vypracovala tematický přehled vydaných prací a rozdělila je do jedenácti skupin:⁴³

- I. Historie: Tato skupina obsahuje devět tisků, z nich nejznámější jsou Kalendář historický a Kroniky dvě o založení země české, ke které Veleslavín sepsal úvod o sedmdesáti stranách, kde čtenáře seznamuje s vlastním přehledem nejvýznamnějších světových událostí a důvody vydání těch kronik.
- II. Astronomie a astrologie: jsou zastoupeny pouze dvěma tisky – Kázáním o nové kometě a Kalendářem hvězdářským, v němž je zajímavé srovnání juliánského a gregoriánského kalendáře.
- III. Politika: Do této kategorie Bohatcová řadí čtrnáct spisů týkajících se základů právní i správní literatury a tisky aktuálních politických problémů. Nejdůležitější z nich jsou Práva zemská, Práva městská a Proces městského práva v Praze.
- IV. Slovníky: Celkem šest vícejazyčných děl upravených Veleslavínem pro české studenty.
- V. Medicína a lékařství: Sem patří osm tisků, z nichž nejvýznamnější je Herbář italského lékaře a botanika Pietra Andrea Mattioliho (v českém překladu Tadeáše Hájka z Hájku) a jeho levnější edice Apatéka domácí.
- VI. Náboženství⁴⁴
  - a) Modlitby: Jsou zastoupeny čtyřmi tisky.
  - b) Pastorec: byla v době humanismu nejplodnější oblast vydavatelské činnosti, Veleslavínova tiskárna jich vydala devět. Nejznámějším tiskem této skupiny je kniha Štít víry pravé, také opatřená předmluvou Daniela Adama.
  - c) Andělé: jsou zastoupeni jedním tiskem, Otázkami o anjelích, cožkoli o dobrých a zlých anjelích věřiti náleží.

---

⁴² P. VOIT, *Encyklopedie*, s. 38.

⁴³ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 453-456.

⁴⁴ Mirjam BOHATCOVÁ udává, že katechismus a kancionály jako jediné z náboženských tisků ve Veleslavínově tiskárně nebyly zastoupeny.

- d) Ježíš Kristus: Sem patří čtyři tisky týkající se Kristova narození, umučení a nanebevstoupení.
- e) Bible a biblické knihy: V této skupině jsou obsaženy tři tisky.
- f) Postily: Do této kategorie řadí Bohatcová pouze jednu knihu, Postillu dítek od Christofa Fishera.

VII. Artikulové: Pět tisků oficiálních úředních zpráv často ze zasedání městských sněmů.⁴⁵

VIII. Společnost

- a) Sňatky: Texty týkající se sňatků (často v latině), byly velmi vyhledávanými a dobře placenými zakázkami. Daniel Adam z Veleslavína jich v době svého působení v tiskárně vydal čtrnáct.
- b) Morálka: Sem patří celkem osm spisů o manželství, ženské ctnosti, opatrování chudých a dalších otázek všedního života.
- c) Úmrtí: Veleslavín získal šestnáct zakázek na tisk textů týkajících se úmrtí, také téměř vždy v latinském jazyce.
- d) Další příležitostná díla: Bohatcová sem řadí devět tisků, „většinou díla humanistických básníků, krom toho Kalendář s minucí k l. 1584, a Jiří Carolides o požáru a obnovení jičínského kostela, za pomoci barona J. R. Trčky.“⁴⁶

IX. Univerzita a školy: Osm tisků, ke kterým Bohatcová řadí oznámení a gratulace k dosažení univerzitního titulu, novoroční přání rektora, školní hry a další práce.

X. Učebnice: V této skupině najdeme deset tisků. Často vycházely z prací zahraničních odborníků doplněných o české překlady. Za příklad tu můžeme uvést Isokratovu řeč k Démonikovi o povinnostech vydanou latinsky s přidaným českým překladem.

XI. Hospodářství: Sem řadíme pouze jednu knihu, v Danielově úpravě vydaný Hospodář.⁴⁷

---

⁴⁵ U humanistických tiskařů, Daniela Adama nevyjímaje, vítaná, spolehlivá a dobře placená zakázka.

⁴⁶ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 455.

⁴⁷ Srov. TAMTÉŽ, s. 453-456.

5.4 Nakladatelský program

Nakladatelský program Daniela Adama z Veleslavína byl velmi různorodý, vydal knihy z mnoha oborů, jak jsme se přesvědčili v předchozí podkapitole, pouze beletrií se nezabýval. Veleslavín se zapojil do dobové humanistické komunity, a jak zmiňuje Lucie Storchová, „poskytnul humanistickým autorům (*Lupáč, Martin Mylius, Mitis, etc.*) publikační činnost ve sborníku vydaném u příležitosti jeho sňatku s Annou Melantrichovou roku 1576 (*In honorem muptiarum.*).“⁴⁸ S Kopeckého názorem⁴⁹ o vyhraněném českém programu tiskárny si protiřečí nejen veliké množství (možná dokonce více latinských než českých) latinských vydaných tisků, ale i skutečnost, že mnoho jím vydaných českých děl obsahovalo latinské básně a citáty, celý život totiž obdivoval soudobé latinské básníky.

---

⁴⁸ L. STORCHOVÁ, *Humanistická komunikace a její sociální rozměr. Příspěvek k interpretaci českého renesančního humanismu*, in: *Časopis Matice moravské* 122, 2003, č. 1, s. 94.

⁴⁹ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 76-77.

6 Veleslavín spisovatel

Veleslavín byl především překladatel a tiskař. Přesto, jak jsme zmínili v předchozí kapitole, k dílům vydaným jeho tiskárnou často připojil své vlastní předmluvy a dedikace. Bylo časté, že v předmluvě knihu obohatil o své vlastní poznatky a názory, aktuální problémy, apeloval na co nejširší část publika a zdůrazňoval a vychvaloval češtinu. Jeho tisky byly známy jazykovou čistotou a tzv. „veleslavínská čeština“, na kterou navázal i Josef Dobrovský při vytyčení moderní češtiny na počátku devatenáctého století, se stala základem českého spisovného jazyka.

Práce na větších tiscích trvala i déle než rok a tiskárnu finančně zatěžovala, proto byli knihtiskaři závislí na mecenáších. Veleslavín jim jako poděkování za přízeň a peníze dedikoval knihu. Mezi dedikované patřili například císař Rudolf II., Petr Vok z Rožmberka a Václav Budovec z Budova. Do svých věnování Veleslavín vkládal i básně svých současníků, čímž jim dal příležitost publikovat.

6.1 Kalendář historický

Daniel Adam z Veleslavína roku 1578 vydal své jediné původní dílo, Kalendář historický, na kterém pracoval již během svého působení na univerzitě. Kniha čerpala z mnoha pramenů a obsahovala popis historických událostí seřazených podle jednotlivých dnů v roce. Uváděl zde například narození, svatby a úmrtí významných lidí, korunovace, nečekané velké změny v počasí, morové epidemie a další. Kalendář historický měl za úkol především popularizovat historii a seznámit čtenáře s historickými událostmi.

V předmluvě ke Kalendáři historickému Daniel Adam přiznává, že podobné práce existují ve světových jazycích a mnohým by tak mohl jeho výtvar přijít neužitečný. Na svoji obranu dodává, že *„těm, co se jejich osob dotýče, za pravé dáti se musí; však aby, což sami skrze známost jazykův umějí, toho sprostnějším, kterýchž mnohem větší počet jest, v jazyku přirozeném čísti nezaviděli. Ta povaha jest dobrých věcí, že všem známy a se všemi zděleny býti žádají.“*⁵⁰ Tedy můžeme říci, že Veleslavín

---

⁵⁰ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 211.

knihu napsal, protože v českém jazyce takové dílo v té době nebylo, a snažil se oslovit co nejvíce českých čtenářů. Pravděpodobně se inspiroval dílem svého učitele Prokopa Lupáče z Hlaváčova, který napsal dříve Deník českých událostí aneb Historický kalendář založený na podobném principu, ale latinsky a informace v něm se týkaly pouze spisovatelů a historiků.

V dalších řádcích Veleslavín uvádí, čím může být Kalendář historický prospěšný: „*Dále, k jakému užitku Kalendář tento sloužiti může a co v sobě zavírá, potřebí jest o tom správu učiniti. A protož nejprvé věděti sluší, že kteříž Historie a Kroniky s pilností čtou, dvojího užitku nabývají: Jedno, poznávají, co se před nimi v světě paměti hodného zběhlo, a tudy vtip, rozum a smysl svůj vostříce, ne toliko jako z dětinství vycházejí a v dospělý věk rostou (: poněvadž neznati, co se před tebou stalo, jest vždycy dítětem býti :), ale také moudrosti a opatrnosti té nabývají, že o přítomných a budoucích věcech po jistých příčinách zdrávě souditi mohou. Druhé, šetříce v Historiích rozličných příkladův, život jako po pravidle spraviti, ctností a chvalitebných skutkův následovati, hanebných nešlechtností a hříchův uvarovati se mohou.*“⁵¹ Ve výsledku je tedy pro člověka důležité vědět, co se stalo, aby dospěl a mohl se v budoucnu vyvarovat chyb, které před ním už někdo učinil.

Kalendář historický měl čtenářský úspěch a v roce 1590 se dočkal druhého vydání pro vzdělanější recipienty. Veleslavín dílo přepracoval a rozšířil⁵² o důležité události posledních let a přidal rodopisy knížat a králů, kteří vládli v českých zemích. Začíná u praotce Čecha, pokračuje kněžnou Libuší, Přemyslovci, Lucemburky, rodem Jiřího z Kunštátu a z Poděbrad, Jagellonců a Habsburků. Tato část je zakončena výčtem sourozenců císaře Rudolfa II.

Vydání z roku 1578 dedikoval Veleslavín „*slovútné a vzáctné poctivosti panům purgmistruom a radám Starého a Nového slavných Měst pražských, panům a ochráncům sobě laskavě příznivým.*“⁵³ Druhé vydání věnoval kromě zmíněných i „*přátelům a krajanům mně laskavě příznivým a milým.*“⁵⁴

---

⁵¹ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 211-212.

⁵² Původních 212 listů malého formátu, v níž bylo vtištěno první vydání Kalendáře historického, ke druhému vydání přepracoval a rozšířil na 370 listů velkého formátu.

⁵³ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 209.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 306.

V předmluvě se zabývá i pohnutkami, které ho vedly k sepsání Kalendáře. Připisoval je především lásce k Praze a radám svých starších vzorů, kterých si vážil. „První tedy příčina této práce mé pod slavným jménem Vašich milostí vydání, jest ta: že jsem přirozený měšťtín aneb rodič velikého města Prahy (...). Druhá příčina: Před lety takměř třinácti, vydávaje na světlo tento Kalendář, však v menším způsobu, a jako v prvotinách nedokonalejší, připsal jsem jej také Vašim milostem, tu hned tehdež v hotové vůli k sloužení vlasti své se ohlásil. A to jsem učinil ne o své ujmě aniž všetečnosti, ale z vnuknutí a zdravé rady svých milých pánův, otců, tchána a kmotrů, pana Jiřího Melantricha z Aventýnu, pana Sixta z Ottersdorfu a pana Mistra Matěje Bydžovského z Aventýnu, kterýž včerejšího dne z tohoto světa šťastně vykročil.“⁵⁵

6.2 Předmluvy a dedikace

Za svůj život napsal Daniel Adam k tiskům vydaných jeho tiskárnou třicet pět dedikací a předmluv, z nichž devět je v latině a dvacet šest v jazyce českém. Nicméně ve třinácti (tedy polovině) z česky psaných předmluv a dedikací najdeme latinské části textu, celé básně, citáty nebo i pojmy, které Veleslavín až na výjimky nepřekládá a nevysvětluje. Předpokládal tedy čtenáře znalé latiny.

Hlavním úkolem této práce je analýza předmluv a dedikací Daniela Adama z Veleslavína, abychom zjistili, jak sám ve svých pracích formuloval svůj nakladatelský program. Budeme tedy ve Veleslavínem napsaných předmluvách hledat části, v nichž se zmínil o důvodech, které ho vedly k vytištění díla. Po důkladném prostudování Veleslavínových předmluv a dedikací⁵⁶ v následující kapitole podrobíme analýze ty texty, v nichž se Daniel Adam vyjadřuje k dané problematice.

Několik předmluv je velmi krátkých a obsahuje jen několik řádků, ve kterých Daniel Adam přeje čtenáři dobré čtení, nebo se nedochovala předmluva celá, jako v případě Modliteb nábožných a křesťanských za všelike věci člověku každého věku, stavu i povolání potřebné.⁵⁷ Další výjimkou (co se rozsahu týče) je například předmluva

---

⁵⁵ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 307.

⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 208-366.

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 287.

ke Kronikám dvěma o založení země české, jež má délku asi osmdesáti normostran,⁵⁸ a Kronika nová o národu tureckém o dvaceti normostranách. Zbylé (zkoumané) předmluvy délkou zůstávaly v rozmezí tří až jedenácti normostran.

Mirjam Bohatcová rozdělila Veleslavínovy tisky do jedenácti skupin,⁵⁹ na jejichž základě jsme vytvořili tabulku (viz příloha), v níž je znázorněno, kolik děl jakého zaměření vydal tiskař v jednotlivých letech. Díky tomu jsme zjistili, že se Veleslavín nezabýval všemi tematickými oblastmi po celou svoji tiskařskou praxi. Např. v letech 1585-1589 vydává první učebnice a texty z univerzitního a školského prostředí, téměř všechny spisy zabývající se morálkou, dva slovníky a asi polovinu náboženských knih. V letech 1589/90-1594 naopak vytiskl především (kromě velkého množství společenských textů z kategorie Sňatky a Úmrtí⁶⁰) politické a historické spisy, tisky náboženské tímto obdobím končí. Od roku 1595 se Veleslavín vrátil k vydávání medicínských knih, slovníků, učebnic a textů ze skupiny Univerzity a školy,⁶¹ také pokračoval s díly politickými. V období před rokem 1585 byla produkce příliš různorodá, než abychom v ní mohli vidět nějaký řád. Nicméně toto rozdělení použijeme v následující kapitole, v níž budeme analyzovat Veleslavínovy předmluvy.

6.3 Tematika předmluv

6.3.1 Produkce let 1578 – 1584

3/1579⁶² – Dictionarium linguae Latinea, ex magno Basilii Fabri Thesauro collectum atque consinnatum

„A zdálo se, že právě na začátku také toto mé povolání, do kterého jsem, povolán Boží vůlí, ne málo důstojněji než od koní k oslům přešel z akademie, ode mě

---

⁵⁸ Přibližně jsme určili počet znaků a díky tomu jsme potom mohli lépe pracovat s určováním a porovnáváním délek předmluv. Vycházeli jsme z předpokladu, že jedna normostrana má 30 řádků po cca 60 úderech a celkem 1800 znaků včetně mezer.

⁵⁹ Dělení podle knihy M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 453-456.

⁶⁰ Podle tematického přehledu vydaných prací podle M. Bohatcové, skupina VIII. – Společnost.

⁶¹ Podle tematického přehledu vydaných prací podle M. Bohatcové, skupina IX. – Universita a školy.

⁶² Předmluvy jsou označeny symboly, např. 1/1578 (první vydání Kalendáře historického). Číslo před lomítkem udává pořadí veleslavínských tisků, za lomítkem je rok vytištění knihy. Zkratky jsem převzala od Mirjam Bohatcové z knihy *Obecné dobré*.

vyžaduje, abych, jako jsem se kdysi snažil prospívat mládeži vyučováním ve školách, tak abych nyní podporoval úsilí o rozvoj jejich schopností využitím služeb knihtisku. A co ode mne obec vzdělanců v spíše mlčenlivém přání očekávala, jsem se dozvěděl z upřímných slov mnoha lidí.⁶³ Toto uvádí Veleslavín v latinsky psané předmluvě k *Dictionarum linguae Latinae*, vytištěné ještě za života Jiřího Melantricha. Text je asi osm normostran dlouhý a Daniel Adam v něm odkazuje na doby, kdy přednášel na pražské univerzitě. A právě své povolání předkládá jako důvod vydání Slovníku latinského jazyka. Slovník byl prý také pro výuku studentů potřeba už dlouhou dobu, protože před devatenácti lety vydaný Dazipodiův slovník s českým výkladem obsahoval jen stručné informace a nadto ho vydali jen v malém množství a ne každý k němu měl přístup. Kromě dedikace v předmluvě najdeme pasáže, v nichž toto dílo obhajuje a popisuje, jak je uspořádáno a jak se v něm mají žáci vyznat. Na posledních dvou stranách pokračuje v dedikaci a vysvětluje, proč knihu věnoval právě městským radním.⁶⁴

8/1582 – Krátké naučení, kterak se lidé pobožní v čas moru chovati mají, buďto že by z nakaženého povětří ujíti, aneb s jinými něm zuostati chtěli

Ve své další předmluvě, tj. předmluvě ke Krátkému naučení, Veleslavín kromě jiných rad vyzdvihuje důležitost modliteb. Proto tedy toto krátké dílo vytiskl, aby se lid obrátil k Bohu a modlil se za zdravý a lepší život. A kdyby se Bůh přeci jen rozhodl vzít mu život, mohl být předem smířený se smrtí a připravený na další cestu. Text je necelou normostranu dlouhý, psaný česky a neobsahuje dedikaci.⁶⁵

11/1583 – Samotné rozmlouvání duše křesťanského člověka s Bohem o věcech každému pobožnému k spasení potřebných

12/1583 – Manuale (Rukověť)

Dvě Veleslavínovy následující předmluvy ke knihám od sv. Augustýna Samotné rozmlouvání duše křesťanského člověka s Bohem o věcech každému pobožnému k spasení potřebných a Manuale se také týkají náboženství. Obě česky psané předmluvy mají asi tři normostrany a kromě dedikace Daniel Adam

---

⁶³ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 219 (český překlad Mirjam Bohatcová).

⁶⁴ Srov. TAMTÉŽ, s. 213-221.

⁶⁵ Srov. TAMTÉŽ, s. 222.

v předmluvách uvádí, co v dílech najdeme. Ve druhé předmluvě se píše: „*Protož já, umíniv před tím některé pobožné křesťanské spisy sv. doktorův v jazyk český přelože, vůbec na světlo pro vzdělání upřímné pobožnosti a rozmnožení svatých ctností v lidech Pána Boha bojících vydati...*“⁶⁶ Veleslavín přiznává, že do překladu zasahoval, protože prý předchozí překladatel některé věci vypustil. Tímto vydáním chtěl Knížku⁶⁷ znovu zprostředkovat lidem.⁶⁸

6.3.2 Produkce let 1585 – 1589

17/1585 – Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně

Jako další z řady Veleslavínových předmluv zmíníme Abecedu od Jana Kocína z Kocinětu, Veleslavínova blízkého přítele. V této české předmluvě, která je dlouhá tři normostrany, pražský typograf ukazuje další možnost, jak také tiskaři mohli získat zakázky, proto se krátce podíváme na genezi Abecedy. Daniel Adam v téměř celé předmluvě rozebírá svoji návštěvu Jana Kocína a jeho ženy Magdalény a to, jak si v jejich knihovně náhodou všiml „pěkně vypsané a svázané“ knížky: „*Podíviv se tituli jejímu, žádal jsem, aby mi jí ku přečtení zapůjčila, podvoliv se i k tomu, že bych ji vytisknouti dáti chtěl.*“⁶⁹ Na tom se dohodli a Veleslavín se pustil do vydávání. Ještě než byla kniha hotová, zemřela paní Magdaléna na mor. Abecedu tiskař dedikoval sestře Magdalény, paní Evě Flavínové z Pokratic, manželce českého dvorského místosudího. Můžeme se domnívat, že jako šlechtici s takovým úřadem měli dost peněz a mohli financovat tisk knihy paní Magdalény, a mohla to být jedna z příčin, proč byla věnována právě paní Evě. Důvody vytištění sice příliš nesouvisejí s námi zkoumanou problematikou, nicméně předkládají, jak se (údajně) náhodou mohli tiskaři dostat k zajímavým spisům.⁷⁰

22/1585 – Kroniky dvě o založení země české a prvních obyvatelích jejích, též o knížatech a králích českých, i jejích činech

---

⁶⁶ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 224.

⁶⁷ O Manuale, česky Rukověti, Veleslavín píše jako o Knížce svatého Augustýna.

⁶⁸ Srov. M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 222-225.

⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 226.

⁷⁰ Srov. TAMTÉŽ, s. 225-226.

V díle Kroniky dvě o založení země české Veleslavín spojil dvě dějpravné knihy. První je od Aenea Silvia, druhá od Martina Kuthena ze Šprincberka. Sám Daniel Adam k tomu v této více než osmdesát normostran dlouhé české předmluvě uvádí: „*Dále, poněvadž Silvius v Historii své, ačkoliv ji dosti pořádně, moudře a ozdobně sepsal, poznamenání časuov a leth (: čehož i v předmluvě dotknuto :) pomínul, ješto ta bedlivost vedle jiných věcí náramně potřebná jest v historii, i aby se ten nedostatek jeho doplnil, přimísil jsem k němu malou Kroničku Martina Kuthena, kterýž s obzvláštní pilností téměř všech příběhuov českých léta položil.*“⁷¹ Tedy co zapomněl jeden, o tom se zmínil druhý. Daniel Adam v předmluvě rozebírá, o čem se v nich dočteme (češství a popis vládnoucích rodů na našem území od počátků k dnešku) a zmiňuje i další knihy o historii, které bychom měli znát a učit se z nich. Zastává se Václava Hájka z Libočan, jehož „mnozí z Čechů“ hanili pro nepotřebné věci a jeho smyšlenky, jež vkládal do Kroniky: „*Že pak, vedlé zdání mnohých, Hájek některé básnivé a neužitečné rozprávky do své Kroniky přimísil, může býti, že v tom následoval poetův, jichž obyčej jest, aby v svých verších netoliko potřebná naučení dávali, ale i k kratochvíli je vzbuzovali.*“⁷² Podle Veleslavínových slov ale do této doby nic lepšího nebylo a Hájkova Kronika česká už nebyla k dostání, proto se rozhodl vydat Silviovu a Kuthenovu. A jak sám dodává, kvůli své vlasti, protože nynější Čechové mají s našimi udatnými a statečnými předky už pramálo společného a měli by si připomenout, kde jsou jejich kořeny, aby se oprostili od cizích vlivů a našli v sobě znovu ctnostné jedince. „*Předvídali staří, že v budoucích letech na Pražském mostě tak vzácný bude pravý Čech.*“⁷³

26/1586 – Isokratova řeč k Démonikovi o povinnostech

Dále se zaměříme na Isokratovu řeč. Veleslavín si starých Řeků velmi vážil a Isokrata považoval za nejmoudřejšího člověka a otce výmluvnosti.⁷⁴ Latinsky psaná předmluva má asi pět normostran a Veleslavín v ní píše o Isokratovi a o Mistru Václavu Píseckém, který tento text přeložil jako první. Daniel Adam se rozhodl dílko vydat, protože si podle něj nezaslouží být zapomenuto a od posledního vydání uběhlo již

---

⁷¹ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 264.

⁷² TAMTÉŽ, s. 240.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 233. Text celé předmluvy se nachází na s. 227-264.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 268.

mnoho let. Ta Řeč, v níž Isokrates „shromáždil velmi chutné a zdravé rady, užitečné pro chlapecký věk, jak prožít život nejen příjemně a užitečně, ale též se ctí a slávou,“⁷⁵ bude jistě přínosem pro studující mládež, která je naší budoucností. V závěru tiskař připojuje dedikaci knihy dvěma mládencům, Ludvíkovi a Adamovi Šturmovým, aby se z ní poučili do života a spojovali moudrost s poctivostí.⁷⁶

27/1586 – Jana Ludvíka Vivesa Navedení k moudrosti

Předmluva k dílu Navedení k moudrosti byla napsána v latině na cca šesti normostranách. Už ve druhé větě Daniel Adam uvádí, že ho pro poučnost toho díla vydal k dobru mládeže. Ve Veleslavínově době se totiž údajně za největší špatnost považovalo zanedbání vzdělání a výchovy mladých. V textu tiskař vzpomíná Aristotela a jeho podobné názory o tom, že si lidé mají osvojit co největší množství dovedností už v dětství, kdy si mají vybrat, kterou cestou se vydají. Ale rodiče se o své děti nestarají, „k tomu ještě přistupuje nedostatek péče u učitelů, kteří vinou své nedbalosti, protože je nenapomínají, nekárají a netrestají, tyto chlapce, které už od rodičů převzali jako líné a zkažené, vracejí ještě línější a horší, to jest z neukázněných činí rozpustilé a nevázané. (...) A tak často vidáme neslavné syny z bohatých a urozených rodin, že se poskrvnili nějakými neřestmi a zločiny, protože se domnívali, že na ně se zákon nevztahuje a nepodléhají přísnosti trestů.“⁷⁷ Z nezodpovědných mladých rostou nezodpovědní dospělí a úřady jsou pak nevšímavé a nedávají zasloužené tresty. Proto by se mládež měla dobře mravně vzdělávat od počátku a k tomu má pomoci právě tato knížka. „Rodiče ať se starají o to, aby slušně vychovávali děti; učitelé ať svědomitě vzdělávají žáky, nespokojující se s tím, že je posílají zpět učenější, pokud je zároveň neučiní lepšími; úřady ať spravují jim podřízené přísnou kázní a tresty a nutí jak rodiče, tak děti, aby se snažili o ctnost a mravnost.“⁷⁸

28/1586 – Přísloví a Kazatel, dvě knihy nejmoudřejšího krále Šalomouna

Podívejme se na další mravné a naučné dílo spojující dvě knihy krále Šalomouna, Přísloví a Kazatel. Bylo opět vydané k dobru studující mládeže a poučuje

---

⁷⁵ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 269.

⁷⁶ Srov. TAMTÉŽ, s. 265-270 (český překlad Mirjam Bohatcová).

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 274.

⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 275. Text celé předmluvy na s. 270-277. V českém překladu od Mirjam Bohatcové.

o ctnostech, politických a ekonomických zásadách a v neposlední řadě o víře v Boha. Knížku Veleslavín dedikoval synovi svého přítele (lékaře Jiřího ze Sudet), aby ho dle svých slov motivoval k dokončení započatého studia. Dále v této tři normostrany dlouhé latinsky psané předmluvě vzpomíná na mravní díla od Hesioda a Isokrata a vykládá ve zkratce Šalomounova díla Přísloví a Kazatel.⁷⁹

29/1586 – Ecclesiasticus aneb Moudrost Jezúse, syna Sírachova

Podobně vyznívá i další latinská předmluva díla Moudrost Jezúse, dlouhá necelých pět normostran. Knihu Veleslavín věnoval synům svého mecenáše Viléma Ostroveckého z Kralovic, aby jim pomohla při studiu a poučila je o dobrých mravech. Dále Daniel Adam píše o zkaženosti světa a špatné rodičovské výchově. Prosazuje v předmluvě úctu k rodičům a k Bohu a stejně tak ke světu, protože až dospějí, budou mít mladíci utříděné myšlenky a lépe si v budoucnu poradí ve svém povolání. Tyto mravní zásady podle Veleslavínových slov dal lidem Bůh a tiskař nachází jejich odkaz i v Desateru.⁸⁰

34/1586 – Čelední d'ábel

Jako další zmiňme tři normostrany dlouhou česky psanou předmluvu ke krátkému spisu Čelední d'ábel, který dal Veleslavín s přítelem (v textu nejmenovaném) vytisknout, „*ne abychom dobrým na jejich cti utrhati a ubližovati chtěli, ale jim ku poctivosti a potěšení, zlým pak k napravení, aby nahlédnouce se v ní jako v zrcadlo, spatřili, čeho se varovati mají a čeho přidržeti, chtějí-li od lidí pochvaly dojíti, a od Boha odplaty.*“⁸¹ Text se totiž zaobírá čeládkou a tovaryštvem, kteří neposlouchají a následují špatné příklady, a vrchností, jež si nedokáže zařídit pořádek a nedbá o své podřízené. Přesto kniha straní nedbalému venkovskému panstvu. Dohromady daný systém nefunguje a Veleslavín píše, že je třeba začít se změnami od jednotlivců. V závěru tiskař uvádí osm bodů o d'ábelských svodech čeládky k neposlušnosti a jiným nepravostem, které jsou rozepsány v samotné knize.⁸²

---

⁷⁹ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, 277-280. V českém překladu od Mirjam Bohatcové.

⁸⁰ Srov. TAMTÉŽ, s. 280-285.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 286.

⁸² Srov. TAMTÉŽ, s. 285-287.

38/1587 – Pravidlo křesťanského života, vedle kteréhož povinen jest se každý křesťanský člověk v svém životě z stavu řídit a chovati

Dílko s názvem Pravidlo křesťanského života je dedikováno Krystofovi Betenglovi z Najenpergku a na Boru hrádku, jenž Veleslavínovi propůjčil německý originál a financoval jeho překlad. Daniel Adam kromě informací, o čem se v knížce dočteme, uvádí, že dal Pravidlo vytisknout pro vzdělání a navedení k pobožnosti. Více o této česky psané předmluvě nevíme, neboť se zachovaly pouze poslední čtyři řádky.⁸³

39/1587 – Hospodář. Knížka velmi užitečná, zavírajíc v sobě předně navedení života křesťanského, jak by ti, kteříž v světě nad jinými panují, sami sebe i sobě podané spravovati měli, potom gruntovní správu a pořádek všelijakého hospodářství, zvláště při panstvích a zbožích, potřebná pánům, kteříž veliké statky na zemi mají

Dále se podívejme na českou předmluvu ke knize Hospodář. V předmluvě, která je přibližně šest normostran dlouhá, Veleslavín rozebírá, jak Bůh stvořil člověka a vložil mu na bedra práci a úkoly, což dokládá odkazy na Bibli. Po pojednání o tom, jak lidé přišli k práci a jak by se k ní měli stavět, přechází Daniel Adam ve výkladu do své přítomnosti, v níž podle něho vládou podvody. Dílo Hospodář mělo hlavně poučit mladé a začínající hospodáře, protože ti jsou často klamáni a okrádáni bohatnoucími úředníky a písaři. Z této příčiny, aby se mladí vyvarovali chyb, Veleslavín spojil a vydal dva traktáty a další „moudra“ starých mužů zběhlých v hospodářství.⁸⁴

53/1589 – Dvě knihy latinských výrazů z komedií římských dramatiků druhého století před Kristem Plauta a Terentia

Dvě knihy v latině nazvané *Elegantiarum e Plauto et Terentio libri duo* vydal Daniel Adam z Veleslavína „nyní poprvé k dobru mládeže.“ Jako již několik předchozích textů, i tyto dedikoval mladým mužům (v tomto případě konkrétně Karlovi a Albertovi Keckovským), aby jim pomohly se vzdělávat a zdárně dokončit studium. Dodává: „*Neboť když jsem se loni v létě účastnil na pozvání vašeho vznešeného a urozeného otce prověřování vašich studií, zjistil jsem, že nemáte, odkud byste se*

---

⁸³ Srov. M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 289-294.

⁸⁴ Srov. TAMTÉŽ, s. 294-298.

*naučili slovní výrazy vytříbeného latinského písemného projevu...*⁸⁵ Právě nedostatky kvalitních studijních materiálů se na těchto latinsky psaných třech normostranách Veleslavín zabírá.⁸⁶

6.3.3 Produkce let 1590 – 1594

70/1590 – Kronika mozkevská

Předmluva ke Kronice mozkevské byla napsána v českém jazyce a na asi šesti normostranách Veleslavín seznamuje čtenáře s moskevským knížectvím, jeho současnou situací a nedávnou historií. Důvody vydání uvádí dva. Jedním je skutečnost, že se do ruských zemí častěji vydávají křesťanští poslové a měli by vědět víc o tom kraji a o místních zvycích. Druhým je jeho přítel Matouš Hosius z Vysokého Mejta, který dílo přeložil a žádal Daniela Adama před svojí smrtí o její vytištění.⁸⁷

78/1591 – Štít víry pravé, katolické a křesťanské

Také asi šest normostran dlouhá a v češtině napsaná je předmluva ke knize Štít víry pravé, která odpovídá na otázky o křesťanském učení. Po dedikaci čtyřem pánům Slavatům z Chlumu a z Košumberka Veleslavín uvádí, čím vším nám Satan škodí a jak byl Kristus poslán na svět, aby kazil ďáblové skutky a bojoval s ním za pomoci Boha a Písma. Veleslavín dal text vydat „... *pro čest a slávu Boží předně, potom i pro vzdělání věrného lidu v církvích českých...*“⁸⁸ Nezapomíná zmínit, že na své náklady.⁸⁹

83/1592 – Itinerarium sacra Scripturae, to jest: Putování svatých

V následujícím roce Veleslavín vydal Putování svatých, které vypráví o cestách nejrůznějších lidí do Svaté země. V česky psané předmluvě dlouhé asi jedenáct normostran Daniel Adam některé výpravy zmiňuje a krátce představuje.

---

⁸⁵ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 304.

⁸⁶ Srov. TAMTÉŽ, s. 301-304. V českém překladu od Mirjam Bohatcové.

⁸⁷ Srov. TAMTÉŽ, s. 308-311.

⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 314-315.

⁸⁹ Srov. TAMTÉŽ, s. 312-315.

Hlavním důvodem, proč se rozhodl tuto knihu vytisknout, je podle Veleslavína nedostatek cestopisů. „... *vida, že se takových kněh v jazyku našem nenachází, poodložil jsem na stranu jiných prací povolání svého, a vzal před sebe již dotčené Itinerarium sanctae Scripture, abych je na česko přeložil, předně pro zvelebení cti a slávy Božího jména, potom pro obecný užitek a rozšíření národu a jazyka našeho slovanského...*“⁹⁰ A také pro „*obecný a prostý lid, ješto jiných jazykův kromě mateřského neumí,*“⁹¹ aby se mohl vzdělat i v této oblasti. Knihu Veleslavín dedikoval příteli Karlovi mladšímu ze Žerotína, protože jeho jméno pomůže dílu vyjít ve známost a ochránit ho proti „pomlouvačům“ a protože tento moravský šlechtic sám mnoho zemí v mládí procestoval a bude si Putování svatých vážit. Žerotín se také podle Veleslavínových slov nestydí za český jazyk, který v jejich době stále více upadá. „*Necházejíť kteříž nětco málo latinou, vlašinou aneb němčinou usta sobě propláče, i hned českého nic čísti, ani kněh českých v svých bibliothékách míti nechtějí, obávajíce se, aby lejkům, jakož říkají, podobní nebyli, anobř za hanbu sobě to pokládají, kdyby knihy české kupovali a čtli.*“⁹² Tiskař si dále stěžuje, jak Češi opovrhují svým od Boha daným jazykem. Uvádí jako příklad, že ve Vlaších ti nejučenější a nejvýmluvnější muži i v jednáních používají svého přirozeného jazyka, přestože mluví s někým, kdo vlašsky neumí. Francouzi i Němci si také řecké a latinské knihy překládají do své řeči, tak proč ne my?⁹³

84/1592 – Vypsání města Jeruzaléma i předměstí jeho

Podíváme se na další náboženské dílo, tentokrát od Adrichomia Christiana, Vypsání města Jeruzaléma, které vypráví o Svaté zemi v dobách Ježíše Krista a o jeho cestách, než krajinu a města zničili Římané. Veleslavín ho věnoval Jiřímu Fuňkovi z Olivetu, který první přišel s nápadem vydat Tabuli o Jeruzalémě a tisk financoval. Daniel Adam v předmluvě dlouhé jedenáct normostran česky píše, že tuto knihu by měli lidé znát a učit se historii Jeruzaléma a Krista. Ví, že ne všichni pobožní mají čas a prostředky, aby ony stavby a věci mohli spatřit na vlastní oči, díky této Tabuli navštíví ta místa alespoň ve své představivosti a lépe pak porozumí Písmu. Dále v předmluvě

---

⁹⁰ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 319.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 319.

⁹² TAMTÉŽ, s. 320.

⁹³ Srov. TAMTÉŽ, s. 315-321.

ve zkratce uvádí cesty některých Čechů do Jeruzaléma a pro srovnání jiná díla popisující Svaté město. Veleslavín přeložil Vypsání města Jeruzaléma do českého jazyka, protože i prostým lidem by mohla být k užítku a ti latinsky většinou neumí a mají málo financí na zmiňované cesty. Cílem člověka má být dobrý život a činy k Boží slávě, k pohodlí a užítku našim bližním i nám samým, k našemu dobrému jménu i výdělku, pokud to není proti našemu povolání: „*Pán Bůh nebeský rač milost svou a požehnání svaté k této práci dáti, aby mnohým z národu našeho k zbuzení by nich pravé pobožnosti a šlechetného života prospěšná a užitečná byla. Amen.*“⁹⁴

95/1593 – Soliloquia de passione D. N. Iesu Christi

Dalším textem, na jehož předmluvu se krátce zaměříme, je Soliloquia de passione od Martina Mollera. Opět se jedná o rady ohledně víry a náboženství, nyní ale Veleslavín v česky psané předmluvě dlouhé šest normostran zdůrazňuje, že tento druh spisu o umučení a smrti Pána a Spasitele, který sepsali svatí evangelisté, je důležitější než jiné historie církevní i světské a lidé by ji měli znát. Proto ji přeložil a vydal. Přidal i moudrost starců: „*Kdož Krista umí a zná, dosti jest, by ničehož více neuměl a neznal; kdož pak Krista neumí, nic mu neprospívá, by všechno jiné uměl a znal.*“⁹⁵ Můžeme tedy říct, že Veleslavín považoval znalost Kristova utrpení nad všechny jiné vědomosti. Zaujme zejména konec předmluvy, kde píše o ženách. Sice se o nich zmiňoval už v předchozích tiscích a čtyři díla pěti ženám i dedikoval (Soliloquia de passione, Abecedu pobožné manželky a rozšafné hospodyně, Apatéku domácí a Tabuli sedmi zlých a sedmi dobrých věcí člověka), ale psal o nich spíše jako o hospodyňkách, příbuzných či „jen“ manželkách důležitých mužů. V tomto textu Veleslavín věnuje nemalý prostor vychvalování Panny Marie a dalších svatých žen, které svojí láskou a službou Kristu jsou příkladem pro jiné lidi. V poslední větě přeje Daniel Adam dedikantce, vlastence a mecenáše⁹⁶ Magdaléně Zilvarové z Valdštejna, aby se s požehnáním Božím mohla „hojně rozmnožovati.“⁹⁷

---

⁹⁴ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 324. Text celé předmluvy na s. 321-324.

⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 327.

⁹⁶ Paní Magdalena Zilvarová z Valdštejna, dcera pana Jiřího a Kateřiny z Chlumu, ve své závěti píše: „*A kdež jsem slovněmu a vysoce učenému muži, panu Mistru Danielovi z Veleslavína, propůjčila bez ouroku 500 kop m., těch aby za ním ještě bez ouroku zanecháno bylo a to proto činím, aby tím volněji dobré a užitečné knihy vlastní a národu našemu českému, jakož posavade činival, vydávati a tisknouti mohl.*“ (Kšaft paní Magdaleny Zilvarové z Valdštejna z roku 1593, 15. května v deskách zemských č 26, fol. L. 28.) František Dvorský, *Albrecht z Valdštejna. Až na konec roku 1621*, Praha 1892, s. 10-11.

⁹⁷ Srov. M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 324-328.

99/1594 – Historia církevní Eusebia Pamfila, biskupa cesarienského v Palestýně, na knihy desateru rozdělená

Dále se zaměříme na Historii církevní přeloženou Janem Kocínem z Kocinétu. V české pět normostran dlouhé předmluvě se Veleslavín nezaměřuje na obsah knihy, ale na důležitost překladu. Tvrdí že my, Češi, se nestaráme o náš slovanský jazyk, stydíme se za něj a mluvíme německy nebo latinsky. Nebo jsme nevzdělaní a nečteme vůbec. Píše, že náš přirozený český jazyk je „*starožitný, rozšířený, poctivý a slavný, tak ozdobný, hojný, užitečný a libý, jako třebas jeden v světě. A protož jistě neměli bychom se zaň proč styděti, a jiným národům k zlehčování jeho příčiny dávati.*“⁹⁸ Veleslavín tvrdí, že Mistr Jan Hus ve svých kázáních mluvil o tom, že císař Karel přikazoval Pražanům, aby své děti učili mluvit česky, protože se obával, „*nebude-li Právy stále obmezen, že velmi brzo k zlehčení a snad i v zapomenutí přijde.*“⁹⁹ A proto knihu přes finanční těžkosti Veleslavín vydal, aby se Češi mohli ve svém jazyce vzdělávat v církevních dějinách. Ohledně zmiňovaných nákladů tiskař v předmluvě píše, jak ze své dílny do toho vydání dal hřivnu stříbra a přijal peníze od mnoha mecenášů a společně „*nadějeme se, že k nám zase s výdělkem přijde. Pakli ne, dosti máme na tom zisku, kterýž jsme již odtud hojný vzali.*“¹⁰⁰

100/1594 – Kronika nová o národu tureckém, na dva díly rozdělená

Následujícím tiskem je Kronika nová o národu tureckém přeložená Janem Kocínem z Kocinétu do češtiny. Každý díl má své vlastní české předmluvy, přibližně deset normostran dlouhé, a obě napsal Daniel Adam společně s Janem Kocínem. První díl Veleslavín a Kocín dedikovali Petru Vokovi z Rožmberka, dále v předmluvách rozebírali, o čem se v Kronice dočteme, především o historii, rodokmenech a zvycích, kronika také obsahuje informace sepsané Turky i zážitky z cest Augeria Busbekia do Konstantinopole. V závěru předmluvy se Kocín s Veleslavínem zaobírají důležitostí Kroniky, neboť křesťané neznají svého nepřítele, proto v bojích s Turky nemohou zvítězit. „*Vědí Turci výborně o našich nespůsobích a nedostatcích, a tudy proti nám větší posilu berou, a o vítězství nepochybuji; jakž by také o nápravě a lepší správě naší*

---

⁹⁸ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 328.

⁹⁹ TAMTÉŽ.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 330. Text celé předmluvy na s. 328-330.

zvěděli, hned by zpoury své poulevili a zkroutili.“¹⁰¹ Tato kniha tedy měla veřejnosti pomoci pochopit lid z Osmanské říše, aby se mu mohla lépe bránit.¹⁰²

6.3.4 Produkce let 1595 – 1599

104/1595 – Apatéka domácí

V následujícím roce vydal Veleslavín důležitý lékařský spis Apatéka domácí, který vznikl z německého překladu Herbáře Pietra Andrea Mattioliho. Oproti samému Herbáři je Apatéka psaná i pro prostší lid („*pro svých milých pánův, dítek, přátel, čeládky, až i pro chudých poddaných svých, kteříž ne vždycky k doktorům aneb apatékařům dojíti, a mnozí s to pro chudobu býti nemohou, pohodlí a potřebu.*“¹⁰³), proto ji Daniel Adam společně s Adamem Huberem z Riesenpachu přeložili do českého jazyka. Veleslavín v předmluvě, dlouhé devět normostran, česky píše o důležitosti znalostí bylin a o tom, že už první muž Adam a židovský král Šalomoun měli ty vědomosti. Dokonce i v Bibli nachází odkazy na léčení a dokazuje tak, že „*známost tedy mocí bylin i umění lékařské po Bohu svůj původ má.*“¹⁰⁴ A protože naši předci i svatí lidé v církvi si těchto vědění vážili, měli bychom jít i my jejich cestou a poučit se, jak se kterých nemocí zbavit. Veleslavín zdůrazňuje, že Apatéka není tolik podrobná a najdeme v ní ty nejdůležitější informace. Dobrých lékařů je podle Daniela Adama málo a podvodníkům, kteří z nás jen tahají peníze, bychom kvůli neduhům naběhnout neměli. Proto je Apatéka dostupná za levno a Veleslavín doufá, že bude u mnohých chudých hospodářů a hospodyň užitečná.¹⁰⁵

109/1596 – Herbář

Druhou lékařskou knihou vytištěnou u Veleslavína je zmiňovaný¹⁰⁶ Herbář Pietra Andrea Mattioliho. Daniel Adam ho dedikoval Petru Vokovi z Rožmberka

---

¹⁰¹ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 334.

¹⁰² Srov. TAMTÉŽ, s. 330-342.

¹⁰³ TAMTÉŽ, s. 346.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 344.

¹⁰⁵ Srov. TAMTÉŽ, s. 343-347.

¹⁰⁶ V podkapitole s názvem Daniel Adam z Veleslavína – tiskař v tematickém přehledu vydaných prací podle M. Bohatcové, skupina V. – Medicína a lékařství.

a Adamovi z Hradce na Hradci, Hluboké a Telči. Předmluva k tomuto dílu má podobnou strukturu jako předmluva k Apatéce, jen je asi o čtyři normostrany delší, s odbornějšími výrazy, latinskými citáty, protože je určena pro vzdělanější publikum. Veleslavín v ní opět vypráví o Adamu a Šalomounovi, přidává informace o slavných učencích, kteří se léčitelským uměním zabývali, a také v souvislosti s bylinami zmiňuje důležitost jedů v lidské historii: „*Nebo co jsou byli Almanzor, Sabor, Razes, Hali et Avicenna, arabští učitelé, nežli velkomocní králové, slavná knížata a velicí páni? Kde by ti nyní všickni byli, kdyby paměť jejich v bylinách od nich vynalezených a vypsaných nepozůstávala?*“¹⁰⁷ Zdůraznil tu mnoho slavných jmen, která měla čtenáře nalákat k přečtení Herbáře. Veleslavín přiznal, že před lety chtěl vydat v latinském jazyku knihu *Opera botanologica* od Kašpara Volfia z Curychu, ale neměl v té době čas, proto se rozhodl vydat německý Herbář od doktora Mattioliho. Za zmínku ve spojení s tímto dílem stojí Veleslavínovo zaujetí polštinou – byl přesvědčený, že ze slovanských jazyků je polština češtině nejbližší. Proto, jak píše Kopecký, „*připojil ke svému vydání Herbáře z r. 1596 vedle latinského a českého rejstříku bylin také rejstřík v jazyce polském. Odůvodnil to mimo jiné také tím, že Poláci dosud nemají velký herbář, a že tedy mohou používat herbáře českého.*“¹⁰⁸ Do jaké míry šlo o zájem o polštinu, nezjistíme. Ale takto se mohl Herbář prodávat i u našich severovýchodních sousedů.¹⁰⁹

132/1598 – Čtyřjazyčný háj slov a frází českého, latinského, řeckého a německého jazyka

Poslední předmluva, na niž se zaměříme, předchází slovníku s názvem Čtyřjazyčný háj slov a frází. Veleslavín tento lexikon uspořádal na vlastní náklady, a jak několikrát uvádí, k užitku studující české mládeže. Připojil i soupis všech německých slov a frází, aby se studenti mohli učit latinské a české výrazy i z německých. V latinsky psané předmluvě, dlouhé asi sedm normostran, tiskař uvádí, že prý charakter jeho povolání vyžadoval, aby pořídil přinejmenším reedici již existujícího slovníku, ale ony překlady se mu tolik nezamlouvaly (i z toho důvodu, že kvůli neznalostem dřívější překladatelé hodně textu vypustili). Proto se do překladu této užitečné knihy pustil sám. „*Studenti by z ní mohli už hned od raného dětství čerpat nějakou znalost nebo alespoň*

---

¹⁰⁷ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 349.

¹⁰⁸ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 35.

¹⁰⁹ Srov. M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 347-355.

*jakýsi úvod do poznání těchto čtyř jazyků.*¹¹⁰ Cílem práce bylo tedy touto učební pomůckou přispět školství. Jak ovšem uvádí, pokud by se slovník někomu nelíbil, alespoň poskytl příležitost jiným, aby z něho vycházeli a časem vypracovali něco lepšího. Jako tomu bylo už dříve, knihu dedikoval mladým studujícím šlechticům z Hodějovského rodu, aby se mohli už v útlém věku učit cizí jazyky, protože znalost češtiny, latiny, řečtiny a němčiny je v naší vlasti v učených kruzích nezbytná. *„Zkušenost totiž potvrzuje a příklady mnohých dokazují, jak je těžké a obtížné, neřku-li téměř nemožné, naučit v dospělém věku muže cizím jazykům, jejichž obstojnou znalost by si jako chlapci neosvojili.*¹¹¹ Za zmínku stojí, že v závěru třístránkové dedikace Veleslavín prozrazuje, že se mu před šesti lety narodil syn Samuel. Při jeho křtu se za dítě svoji vírou zaručil právě otec dedikantů tohoto slovníku.¹¹²

6.3.5 Shrnutí analýzy

V předchozích podkapitolách jsme rozebrali dvacet pět¹¹³ ze třiceti pěti předmluv napsaných Danielem Adamem z Veleslavína. Ve dvaceti z nich Veleslavín za alespoň jeden z důvodů vzniku díla považuje vzdělání, učení a poučení, a to ať už ve školských záležitostech nebo třeba náboženských, hospodářských či rodičovských. Zbylými deseti předmluvami jsme se nezabývali, protože se v nich Veleslavín nevyjadřoval k námi zkoumané problematice (důvodů výběru knih k tisku) a zaměřil se především na popis díla, aby čtenář věděl, co všechno se v knize může dozvědět. V mnoha případech velikou část předmluv zabíral text dedikačního charakteru. Většina Veleslavínových předmluv měla podobnou strukturu: začínala dedikací, předmluva tak byla nejen promluvou ke čtenáři, ale i k dedikantovi. Tiskař napsal, komu dílo věnuje a proč, poté v mnohých případech srovnával toto dílo s těmi dřívějšími a dále informoval, o čem se v knize dočteme. V závěru se vracel k důvodům, proč dílo dedikoval právě té osobě. A přidával přání, aby se kniha líbila a byla užitečná.

---

¹¹⁰ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 360.

¹¹¹ TAMTÉŽ, s. 361-362.

¹¹² Srov. TAMTÉŽ, s. 355-362. V českém překladu od Mirjam Bohatcové.

¹¹³ Včetně dvou předmluv k Historickému kalendáři.

Podle soupisu produkce od Mirjam Bohatcové vydal Daniel Adam šestnáct slovníků a učebnic (textů určených ke vzdělávání). Oproti tomu dle jeho slov v předmluvách považoval důvod vytištění většiny svých tisků (přinejmenším těch, k nimž napsal předmluvu) právě vzdělávání. Mohl by to být i odkaz k jeho dřívějšímu povolání pedagoga. Přestože v soupisu produkce není knih určených ke studiu závratné množství (šest slovníků a deset učebnic celkem ze 135 tisků), můžeme říct, že nezáleží na množství knih z té které tematické oblasti, Daniel Adam z Veleslavína chtěl především vzdělávat.

Co se českých překladů týče, Milan Kopecký udává, že Veleslavín „*usiluje o to, aby vzdělané Čechy plně uspokojovala česky psaná literatura.*“¹¹⁴ V tomto se s Kopeckým neshodujeme. Podle toho, jak Daniel Adam prezentoval své myšlenky v předmluvách, český jazyk měl rád a považoval ho za důležitý, měl být nositelem kultury a běžného života, nicméně latinu a řečtinu považoval za jazyky učenců a mnohé slovníky vytiskl právě proto, aby se studenti mohli v těchto cizích jazycích vzdělávat. Překlady dělal především pro „*obecný a prostý lid*“,¹¹⁵ který prošel pouze základním vzděláním a jinak než česky číst neumí. Dle Kopeckého šlo Veleslavínovi o vzdělávání pouze česky čtoucích vrstev a o to, aby pro český jazyk získával lidi studující pouze v cizích jazycích.¹¹⁶ S ani jedním ovšem nesouhlasíme. Jak bylo naznačeno výše, český jazyk byl pro Veleslavína důležitý a nelíbilo se mu, jak se Češi ke svému rodnému jazyku staví, že ho znevažují a někteří se ho ani pořádně neučí. Nicméně i přes svoji obranu češtiny cizí jazyky pokládal za velmi důležité a především pro učence jejich znalost za nezbytnou. V předmluvě k Putování svatých přímo uvádí, že co se českých knih a překladů týče, „*snad učení a slavní potřebovati toho nebudou.*“¹¹⁷

Je pravděpodobné, že Veleslavín byl velmi významnou osobou své doby, i když současně s ním žili lidé jako Jan Campanus Vodňanský, Mikuláš Dačický z Heslova, Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic, Václav Vratislav z Mitrovic, Václava Budovec z Budova a Karel starší ze Žerotína. Stejně tak nebyl Veleslavín jediným knihtiskařem, můžeme jmenovat například Jana staršího Olivetského z Olivetu, Jana Hada, Jonata Bohutského, Jiřího Černého z Černého Mostu, Michaela Peterleho, Jana

---

¹¹⁴ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 76.

¹¹⁵ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 319.

¹¹⁶ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 77.

¹¹⁷ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 319.

Jičínského, Jiřího Nigrina, Buriana Valdu, Jana Šumana, Mikuláše Pštrosa, Daniela Sedlčanského, Jiřího Dačického a Jiřího Melantricha a mnohé další. Veleslavín tedy nebyl jediný, nicméně jeden z nejznámějších českých humanistů své éry. Nebudeme mu upírat jeho postavení v české historii, měl výborný jazykový projev (všechny jeho předmluvy jsou na vysoké stylistické i gramatické úrovni a často ukazovaly tiskařovu vzdělanost) a zasloužil se o velebení češtiny (avšak neupíral důležitost cizím jazykům, měl rád latinské básníky a v latině napsal i devět svých předmluv). V typografii odváděl odpovědnou práci a stejně jako jeho tchán Melantrich si Daniel Adam z Veleslavína vysloužil označení „arcitiskař pražský“.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zabývala především tiskařskou produkcí Daniela Adama z Veleslavína a také jeho vlastní literární tvorbou, jeho předmluvami a dedikacemi. První z položených otázek se týkala právě Veleslavínova nakladatelského programu. Ve většině zkoumaných předmluv Daniel Adam píše, že knihy vytiskl pro vzdělání lidí. Rok před svojí smrtí uvádí ve čtyřjazyčném slovníku poznámku: „*Protože tedy charakter mého povolání vyžadoval, abych alespoň pořídil reedici dřívějšího slovníku, aby děti nepostrádaly tuto pomůcku.*“¹¹⁸ Než se stal tiskařem, Veleslavín vyučoval na pražské univerzitě historii, což se také projevilo v jeho vydavatelském programu, protože nechal vytisknout devět historických knih a mnohé z nich ho proslavily (např. Kroniky dvě o založení země české, Kronika mozkevská, Kronika turecká). Veleslavínovým cílem bylo vzdělávat, přestože knih ze skupiny textů cílených žákům ke studiu mnoho nevydal. Ale učí se i prostí lidé, třeba v hospodářství, náboženství, v historii své nebo cizí země. Nakolik Veleslavín ideál vzdělávat skutečně realizoval ve vydavatelské činnosti? Přestože v soupisu produkce veleslavínské tiskárny podle Mirjam Bohatcové to poznat není, podle mého názoru se mu jeho nakladatelský program s cílem vzdělávat uskutečnit podařilo, neboť knih (a hlavně dobrých knih) vydal hodně a Veleslavínovy tisky jsou dodnes následováníhodným vzorem.¹¹⁹

Další z otázek, kterou jsem si v úvodu v úvodu položila, se týkala Daniela Adama z Veleslavína jako stěžejního představitele tzv. popularizovaného humanismu. Kopecký Veleslavínovu důležitost dokládá tiskařovými schopnostmi, tím, co dokázal, a také Veleslavínovou oddaností českému jazyku. Kopecký tvrdí, že cílovou skupinou tisků bylo „prosté“ české publikum a učenci, které se snažil Daniel Adam navést zpět k mateřštině. Veleslavín vydal šedesát dva latinských děl a šedesát českých, takže české tisky nepřevažovaly. Ve svých předmluvách často hájil češtinu, jak je starobylá a krásná a je škoda, když její užívání řídne. Je to náš přirozený jazyk daný od Boha a měli bychom ho hájit, a ne začínat mluvit německy. Nicméně v oblasti odborné Veleslavín vyzdvihoval latinu, pro vzdělance je nezbytná, a jeho slovníky měly pomoci studentům v její výuce. Daniel Adam tedy chtěl zapůsobit na co nejširší okruh lidí. Nicméně přestože nebyl Veleslavín zaměřený pouze na české tisky, podle mého názoru byl

---

¹¹⁸ M. BOHATCOVÁ, *Obecné dobré*, s. 360.

¹¹⁹ M. KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, s. 83.

dostatečně významnou osobností, abychom ho mohli považovat přinejmenším za jednu z ústředních postav své doby. Snažil se být aktuální a zároveň poučoval ve svých textech o historii a důležitosti jejího poznání. Měl dobré organizační i jazykové schopnosti, pojem veleslavínská čeština přetrval dodnes.

Seznam použité literatury a zdrojů

Primární literatura

Mirjam BOHATCOVÁ, *Obecné dobré podle Melantricha a Veleslavínů*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005.

Sekundární literatura

Mirjam BOHATCOVÁ, *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha: Panorama, 1990.

Mirjam BOHATCOVÁ – Josef HEJNIC, *O vydavatelské činnosti veleslavínské tiskárny 1578-1620*, Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 291-388.

František ČUPR, *Život M. Daniele Adama z Veleslavína*, in: *M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní. Díl I.*, Praha: Tisk a sklad Bedřicha Rohlíčka a splk., 1853.

František DVORSKÝ, *Albrecht z Valdštejna. Až na konec roku 1621*, Praha: Nákl. České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1892.

Ivo HLOBIL – Eduard PETRŮ, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, Praha: Academia, 1992.

Josef HRABÁK – Dušan JEŘÁBEK – Zdeňka TICHÁ, *Průvodce po dějinách české literatury*, Praha: Panorama, 1984.

Milan KOPECKÝ, *Český humanismus*, Praha: Melantrich, 1988.

Milan KOPECKÝ, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha: Svobodné slovo, 1962.

Jan LEHÁR – Alexandr STICH – Jaroslava JANÁČKOVÁ – Jiří HOLÝ, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

Arne NOVÁK – Jan Václav NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české*, Brno: Atlantis, 1995.

Lucie STORCHOVÁ, *Humanistická komunikace a její sociální rozměr. Příspěvek k interpretaci českého renesančního humanismu*, in: *Časopis Matice moravské* 122, 2003, č. 1, s. 61-97.

Lucie STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha: Scriptorium, 2011.

Miloslav ŠVÁB, *Prology a epilogy v české předhusitské literatuře*, Praha: Státní pedagogické Nakladatelství, 1966.

Petr VOIT, *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzní obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, Praha: Libri, 2006.

Internetové zdroje

Dvaasedmdesát jmen české historie, díl 23:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/208572232200023-daniel-adam-z-veleslavina/> [cit. 9. 4. 2015]

Příloha

Tematický přehled děl vydaných Danielem Adam z Veveslavína v letech 1578 – 1599

	Historie	Astronomie a astrologie	Politika	Slovníky	Medicina a lékařství	Modlitby	Pastorace	Andělé	Ježíš Kristus	Bible, biblické knihy	Postily	Artikulové	Sňatky	Morálka	Úmrtí	Další příležitostná díla	Univerzita a školy	Učebnice	Hospodářství	
1578	1	1																		
1579			1	1																
1580																				
1581																				
1582		1			3	1						2		1		1				
1583																				
1584	1		1																	
1585	1		1				1	1				1	1	2			1			
1586				1		2						1		1			2	4		
1587				1	1		1		1								1			1
1588										1			2	2	1			1		
1589			5				1			1	1		3		4			2		
1590	2		5						1				2		1			1		
1591			1				1								3	1				
1592	2					3							1	1	1					
1593									2				2		2					
1594	3		1																	
1595					1							1					1	1		
1596			1		1								3		2					
1597														1	2	4	2	1		
1598				2	2	1				1						1				
1599			2	1												1	1			

- čísla představují počet děl daného tématu v jednotlivých letech

- Náboženství

- Společnost